

NATO'NUN KARADENİZ POLİTİKASI

Erhan AKDEMİR*

Özet

Karadeniz, Avrupa'dan Kafkasya ve Orta Asya bölgelerine uzanan stratejik güzergâh üzerindedir. Bu yapısıyla da bölge Soğuk Savaş döneminde Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization - NATO) ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasındaki önemli bir kanat bölgesi olmuştur. Bu dönemin sonlanmasının ardından ise bölgede yeni bir güvenlik ortamı ve tehditler oluşmuştur. Bu yeni tehditler yasadışı göç, silah kaçakçılığı ve terörizmin desteklenmesidir. Bu kapsamda makale NATO'nun bölgedeki faaliyetleri ve politikaları üzerine odaklanacaktır. Makale bunu ABD'nin bölgeye yönelik yaklaşımı bağlamında ele alacaktır.

Anahtar Kelimeler: Karadeniz Politikası, NATO, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, jeopolitika.

Abstract

Black Sea is on the strategic route which extending from Europe to the Caucasus and Central Asia region. Within this structure, during the Cold War era the region was seen as an important edge region between the North Atlantic Treaty Organization - NATO and Union of Soviet Socialist Republics - USSR. After this era a new security environment and threats has occurred in the region. These new threat are illegal immigration, arms trafficking and supporting of terrorism. In this context, the article will focus on the activities and policies of NATO in the region. Also, the article will take the subject in the context of the United States' approaches towards the region.

Keywords: Black Sea Policy, NATO, United States of America, Russia, geopolitics.

NATO İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra SSCB'den algılanan tehdide karşı kurulmuş bir kolektif güvenlik örgütü olmasına ve Doğu Bloku'nun yıkılması, SSCB'nin ve Varşova Paktı'nın ortadan kalkmasına rağmen günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir (Naucodie 2005: 247). Bunun en önemli nedeni Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni tehditlerin NATO tarafından ortadan kaldırılması gereken tehditler olarak kabul edilmesi ve NATO'nun yeni bir strateji çerçevesinde bu tehditlerle mücadele edeceğinin sinyalini

* Yrd. Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, erhanakdemir@anadolu.edu.tr.

vermiş olmasıdır. Söz konusu strateji Kapsamlı Güvenlik Kavramı Stratejisi'dir (Dedeoğlu 2003: 237). Bu stratejiye göre NATO'nun müdahaleleri NATO üyesi ülkelerle sınırlı kalmayacaktır. Benimsenen yeni anlayışa göre, NATO uluslararası istikrarı ve güvenliği bozacak her türlü tehdide karşı harekete geçebilecektir. Bu kapsamda birincil öncelik örgüt üyesi ülkeler ve onların sınırlarına yakın bölgeler olmakla birlikte bu bölgelerin dışında da NATO gerektiğinde alan dışında önleyici tedbirler alabilecek ve müdahalelerde bulunabilecektir (Çakmak 2003: 203). Burada dikkat etmemiz gereken unsur ise bu strateji açısından belirlenmiş, örneğin Soğuk Savaş dönemindeki SSCB gibi, bir düşman ülke veya ülkeler grubu bulunmamasıdır. Bunun yerine devlet kaynaklı ya da terörist bir grup kaynaklı uluslararası barışı, güvenliği ve istikrarı bozan her türlü hareket tehdit olarak tarif edilmiş ve bu tehdide karşı da NATO'nun müdahalede bulunabileceği kabul edilmiştir. Bu bağlamda da NATO kendisini belirli bir coğrafi alanla sınırlamayıp (Fouskas 2004: 9) yeryüzünde uluslararası barışı, güvenliği ve istikrarı bozan herhangi bir bölgeyi kendi faaliyet alanı içinde düşünmüştür. Buna Karadeniz bölgesi de dâhildir.

Bu kapsamda NATO sınır anlaşmazlıklarından bölgesel çatışmalara, etnik ve dinsel çatışmalardan uluslararası teröriste kadar pek çok konuyu kendi görev alanı içine dâhil etmiştir. Özellikle de 11 Eylül 2001'de Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) gerçekleştirilen terörist eylemlerin ardından Karadeniz bölgesinin bu tür eylemlerin kaynağı olarak algılanması NATO'nun Karadeniz'e olan ilgisini artırmıştır (Aydın 2006: 11). Bu durum ise örgütün bölgeye yönelik çeşitli politikalar üretmesine de yol açmıştır (Hunter 2003: 28).

Öte yandan, uluslararası arenadaki kimi algılara göre, NATO gerçekte ABD'nin yönlendirmesiyle ve Amerikan çıkarlarına göre hareket eden bir kolektif güvenlik örgütüdür. Bu düşünce belirli bir noktaya kadar geçerli olsa da unutmamak gerekir ki, NATO'da kararlar oybirliği ile alınmaktadır (Güvenlik İçin Birlikte Çalışmak: NATO <http://www.nato.int>). Dolayısıyla NATO'nun sadece ABD'nin değil diğer 27 üyenin de çıkarlarına uygun şekilde hareket ettiğini dile getirmek yerinde olacaktır. Bununla birlikte NATO'nun finansmanı konusunda ABD'nin bir numaralı aktör olması ise yukarıda ifade edilen söz konusu algıların kuvvetlenmesine yol açabilmektedir. NATO'nun gerek askeri gerek de idari bütçesine en büyük maddi desteği veren ülke ABD'dir. Bununla birlikte, NATO herhangi bir operasyon gerçekleştireceğinde sadece söz konusu operasyona özgü üye ülkelerin o operasyona hangi boyutta katılacaklarına bağlı olarak bütçe katkıları yaptıklarını da dile getirmek gerekmektedir. Bu şekilde, bir operasyona asker gönderileceği zaman her üye ülke kendi göndereceği askerin ve askeri teçhizatın masrafını kendisi karşılamaktadır. Bu itibarla söz konusu operasyonun ya da misyonun varlığı orada bizzat asker bulunduran üye ülkenin varlığıyla doğru orantılıdır. Örneğin, Birleşmiş Milletler yetkilendirmesiyle yürütülen

ve komutanlığı da NATO tarafından üstlenilen Afganistan operasyonunda bölgedeki en büyük askeri varlığa sahip olan NATO ülkesi ABD'dir. Bu çerçevede ABD'nin Afganistan'dan asker çekmesi örgütün buradaki misyonunun da sonlanması anlamına gelecektir.

Bu çerçevede NATO'nun Karadeniz'deki varlığı da, çıkarlarını bölgesel ve küresel anlamda hâkimiyetler kurarak korumak üzerine inşa eden ABD'nin buradaki askeri ve siyasi varlığıyla doğrudan paralellik arz etmektedir. Çünkü NATO'nun yeni üyeleri dikkate alındığında bu üyelerin NATO'yu güçlendirdiklerinden daha çok, NATO içerisindeki ABD varlığını sağlamlaştırdığını söylemek gerekir (Kamalov 2008: 45). Bu açıdan, Erol ve Demir'in de ifade ettiği gibi "*ABD'nin, genel olarak Rusya'nın askeri girişimlerini kontrol altında tutmak için Karadeniz'i askeri üs, radar istasyonları ve casus uçaklarıyla izleme merkezi olarak kullanma arzusu, NATO'nun geliştirdiği akıllı savunma sistemleriyle örtüşmektedir.*" (Erol vd. 2012: 19). Hatta söz konusu sistemin bir parçası olan radar sistemini Türkiye'de, diğer bazı sistemleri de Romanya'da konuşlandırması, Karadeniz'de NATO'nun ve ABD'nin varlıklarının kesişmesine neden olmaktadır.

Öte yandan, Karadeniz yaklaşık 436.000 km karelik yüzölçümü ile kapalı bir denizdir. Bu kapalı denizi çevreleyen ülkeler ise Türkiye, Gürcistan, Rusya Federasyonu, Ukrayna, Romanya ve Bulgaristan'dır. Ancak Karadeniz coğrafyasını sadece bu altı ülke sınırlamak mümkün değildir (Aelenei 2013: 6). 25 Haziran 1992'de kıyıdaş ülkelerin yanına Karadeniz Ekonomik ve İşbirliği Örgütü kapsamında Arnavutluk, Yunanistan, Moldova, Azerbaycan, Ermenistan ve Sırbistan'da katılmıştır (Erhan 2006: 414 – 415). Bu bağlamda da bölge sadece Karadeniz kapsamında değil, Balkanlar ve Güney Kafkasya'yı da içerecek şekilde değerlendirilmelidir. Bu minvalde, 11 Eylül sonrası dönemde bölge "Genişletilmiş Karadeniz" kavramıyla da ifade edilir olmuştur.¹

Bu anlamda Karadeniz, Avrupa'dan Kafkasya ve Orta Asya bölgelerine uzanan stratejik güzergâh üzerindedir. Bu yapısıyla da bölge Soğuk Savaş döneminde NATO ile SSCB arasındaki önemli bir kanat bölgesi olmuştur. Bu dönemin sonlanmasının ardından ise bölgede yeni bir güvenlik ortamı oluşmuştur. Soğuk Savaş döneminde doğu ile batı kutuplarının karşı karşıya olduğu söz konusu coğrafyada söz konusu dönemin ardından yeni tehditler yasadışı göç, silah kaçakçılığı ve terörizmin desteklenmesi olarak belirmiştir. Öte yandan SSCB'nin dağılması sonucu ortaya çıkan yeni ancak zayıf devletlerin varlığı, bu devletlerin bazılarında bulunan Rus askerî varlığı, NATO'nun ve AB'nin genişleme politikaları neticesinde Karadeniz ile sınırdaş olmaları, Karadeniz Bölgesi'nin önemini arttırırken bölgedeki güç boşluğunu da gözler önüne sermiştir. Bu sebeple bölge dışı güçler de Karadeniz

¹ "Genişletilmiş Karadeniz Projesi" fikri Kasım 2002'de gerçekleştirilen NATO'nun Prag Zirvesi sonrasında dönemin Romanya Dışişleri Bakanı Mircea Geona tarafından ileri sürülmüştür.

politikalarını yeniden düzenleme ihtiyacı hissetmişlerdir (Özarslan 2012: 139). Bununla birlikte söz konusu dönem sonrası, bölgede bir güç boşluğunun bulunması, AB ve NATO genişlemeleri ile bölge devletlerinin Batı dünyasına dâhil olma çabalarının yanı sıra bölgenin Orta Doğu'nun çok yakınında olması, yine bölgenin, Hazar Havzası'nın enerji kaynakları bakımından zengin bir potansiyele sahip olması (Dorofeev 2013: 19) ve yeni güvenlik tehditleri Karadeniz'in uluslararası arenada önemini artıran başlıca unsurlar olmuştur.

Bu çerçevede yukarıda dile getirildiği gibi, küresel ve bölgesel hakimiyetini pekiştirmek isteyen ABD söz konusu bu geniş coğrafyada kendisine rakip güçler istememektedir (Özdamar: 2010: 344). Ortaya çıkmaya ya da kendisine meydan okumaya çalışan Rusya'yı ise sınırlarına NATO'yu dayandırarak (Köni2007: 100) çevrelemeye ya da kontrol altına almayı hedeflemektedir. Bu çerçevede de Karadeniz bölgesinde kontrolü elinde tutmak isteyen ABD, NATO ve Avrupa Birliği (AB) aracılığıyla bölge ülkelerini Avrupa Atlantik sisteminin içinde tutmayı planlamıştır (Canar 2012: 59). Zira, ABD'ye göre, Karadeniz'in dahil olduğu Avrupa Atlantik bölgesinde güvenliği NATO sağlamalıdır (Wilson 2006). Bu bağlamda NATO yasadışı göçün engellenmesini, silah kaçakçılığının sonlandırılmasını ve terörizmin desteklenmesinin önüne geçilmesini gerek bölgesel gerekse de küresel anlamda güvenliğin ve istikrarın sağlanması bakımından gerekli görmektedir. Bu bağlamda da kendi askeri kuvvetlerinin Karadeniz'de bulunmasına büyük önem vermektedir (Yılmaz 2007: 52). Bunun yanı sıra Karadeniz'de güvenliğin sağlanması, terör faaliyetlerinin ve kaçakçılığın engellenmesi gibi gerekçelerle NATO, Karadeniz'deki deniz güvenliğiyle ilgili oluşumlarda da kendi güçlerinin yer almasını istemektedir. Madalyonun diğer tarafından bakıldığında ise aslında bu taleplerin ABD tarafından NATO şemsiyesi altında gerçekleştirilmek istendiği de söylenebilir (Özarslan 2012: 153). Bütün bunlarla birlikte bölgenin hızla demokratikleşmeyi sağlayabilmesi, enerji meseleleri ve ticari nedenlerden dolayı da bölge ABD'nin yakın ilgisi altındadır (Larrabee 2009: 302). Bu çerçevede siyasi açıdan diyalog ve işbirliği ihtiyacı kapsamında NATO, kolektif savunma ve güvenlik görevinin dışında, üyelik ya da işbirliği yoluyla da bölgenin Batı sistemiyle bütünleşmesinde önemli bir role sahiptir.

Karadeniz Bağlamında NATO Genişlemesi

Yukarıda savunulan görüşler bağlamında NATO'nun Barış İçin Ortaklık Girişimi (BİO)² kapsamında Karadeniz'e doğru genişlemesinin en somut

² NATO üyesi olmayan ülkelerle ortaklıklar, bağımsızlıklarını yeni kazanan ülkelerin sağlam bir demokratik ortam inşa etmelerine, siyasi istikrarı korumalarına ve silahlı kuvvetlerini modernize etmelerine yardımcı olmak amacıyla 1991'de başlatılmıştır. Ortak güvenlik konularındaki tartışmalar çok taraflı bir forum olan Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi çerçevesinde yapılır ve ortaklarla bireysel olarak pratik işbirliği NATO'nun Barış için Ortaklık programı vasıtasıyla düzenlenir. NATO ayrıca Rusya, Ukrayna ve Gürcistan ile özel bir ilişki yürütmek-

adımları Romanya, Bulgaristan, Slovakya, Litvanya, Slovenya, Estonya ve Letonya'nın Mayıs 2004'de ve Arnavutluk ve Hırvatistan'ında 2009'da ittifağa katılımlarının gerçekleşmesiyle atılmıştır. Yine bu dönemde NATO, ABD'nin isteği ile Azerbaycan, Gürcistan (Memmedov 2004: 113) ve Ukrayna'nın da ileride Örgüte katılabileceklerinin altını çizmiştir. Kasım 2010'da yapılan Lizbon Zirvesi'nde de Karadeniz bölgesinin Avrupa – Atlantik ittifakı için son derece hayati bir öneme sahip olduğu dile getirilmiştir. Böylece Rusya'nın gelecekte daha da güçlense bile Baltık Denizi'nden Balkanlara, Atlantik'ten Karadeniz'e kadar eskiden Rusya'nın Varşova Paktı'nda hükümler olduğu müttefikleri tarafından çevrelenmesi sağlanabilecektir. Bu çerçevede NATO'nun stratejisinde Karadeniz erişilmesi ve kontrol altında tutulması gereken stratejik bir alandır. Karadeniz'in kuzey kıyıları, batıdan doğuya NATO kapsamına dâhil oldukça da, bu strateji adım adım hayata geçmektedir. Doğal olarak bu durum, ABD'nin Karadeniz'deki hedefleri için de oldukça uygun olacaktır (Kesgin 2005: 123).

Öte yandan bu tür bir politikanın ABD ve NATO tarafından uygulamaya dökülmesi ise Rusya'yı oldukça rahatsız etmektedir. Bunun bölgedeki yansımaları ise 2008 yılındaki Gürcistan gelişmelerinde ve en son olarak Ukrayna bağlamında yaşanan gelişmelerde açıkça ortaya çıkmıştır. Rusya'nın söz konusu çevrelemeden duyduğu tehdit algısını Erol'un ifadeleri çok net şekilde gözler önüne sermektedir:

"Rusya Kırım'ı ve bu bağlamda Ukrayna'yı gözden çıkardığı takdirde: 1. Karadeniz'i; 2. Baltıklardan Hazar'a kadar uzanan geniş bir hat üzerindeki tampon bölgeyi ve dolayısıyla da bölgesel inisiyatifini; 3. Avrasya Birliği'ni hedef alan Gümrük Birliği Projesini; 4. Yakın çevresi ve bu bağlamda "güvenlik" ve "imparatorluğun yeniden ihyası" anlamına gelen "Yakın Çevre Politikası" nı kaybedeceğini; 5. Enerji güvenliği bağlamında (Avrupa'ya sevk edilen doğalgazı, yaklaşık % 67'sinin Ukrayna'dan geçtiğini unutmamak gerekiyor) ciddi bir zafiyete uğrayacağını biliyor. Bu da, orta ve uzun vadede Rusya'nın iktisadi-mali anlamda başlayan ve sonrasında siyasi ve güvenlik bağlamında kendisini gösterecek olan beka sorunu demek." (Erol 2014: 6).

Bu bağlamda da, NATO'nun 2004'deki genişlemesine kıyasla bugün küresel ve özellikle de bölgesel anlamda kendisine çok daha fazla güvenen ve iddialı Rusya'nın Ukrayna'da ve onun etrafındaki gergin durum koşullarında NATO'yu dengelemek ve yukarıda da dile getirilen tehdit algısını bertaraf etmek için Karadeniz'de askeri ve siyasi varlığını daha da güçlendirmesi kaçınılmaz görünmektedir.

tedir. http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20111122_memb-partur.pdf

Karadeniz'de NATO'nun Gelecek Planları

Peki bu durum karşısında NATO'nun Karadeniz politikası, ABD'nin de güdümü altında, özellikle de NATO'nun genişlemesi bağlamında, önümüzdeki süreçte nasıl şekillenebilir? Ve hemen ardından şunun sorulması gerekiyor; Rusya'nın bölgede askeri ve siyasi varlığını giderek güçlendirmesi karşısında NATO bu politikalarının devamını nasıl sağlayabilir? Bu soruların cevaplarını ya da açıklamalarını iki gelişme ekseninde değerlendirmek gerekiyor.

İlk soru açısından konuya eğildiğimizde ve NATO'nun mevcut durumu açısından baktığımızda görüyoruz ki, Rusya artık on yıl öncesine göre küresel ve özellikle de bölgesel anlamda kendisine çok daha fazla güvenen ve iddialı bir durumda. Bu itibarla da, NATO'nun bölgeye yönelik genişleme planlarının hayata geçirilmesi büyük ölçüde, söz konusu genişlemenin kendisi açısından ne anlama geldiğinin farkında olan ve bu bakımdan da oldukça dikkate alınması gereken Rusya'nın rızasına bağlı görünmektedir. Kaldı ki, Rusya'nın gerek 2008'de Gürcistan'da gerekse de günümüzde Ukrayna'da Batılı müttefiklerine yolladığı mesajlar bu anlamda oldukça nettir. Rusya şunu söylemektedir; eğer Karadeniz'de bir kolektif güvenlik örgütlenmesi, NATO, daha fazla etkin bir duruma gelecekse burada öncelikle Rusya'nın güvenlik çıkarılarının dikkate alınması gerekir (Sherr 2008: 145).

Rusya'nın bölgeye yönelik bu tür yaklaşımı ise onun söz konusu coğrafyayı kendi etki alanı olarak değerlendirmesinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda da bölgede yaşanan son gelişmeler ve Rusya'nın güç gösterileri NATO'nun Karadeniz'e yönelik genişleme planlarını ve stratejik hamlelerini uzunca bir süre ertelemesine yol açacaktır. Bu bakımdan da NATO'nun bölgeye yönelik politikalarının bölge ülkeleriyle daha önceden gerçekleştirilen ikili ortaklık programlarının dışında bölgenin bütününe yönelik ve daha kapsamlı stratejiler sunmasını kısa zaman içinde beklemek iyimser bir yaklaşım olacaktır (Aydın 2005: 120). Böyle bir gelişme ise NATO'nun bölgede daha etkin bir aktör olarak varlığını sürdürmesini zorlaştıracaktır. Çünkü Rusya'dan giderek daha fazla tehdit algılayan ve yönünü daha fazla Batı'ya çevirmek isteyen ya da çeviren ülkeler NATO'dan daha net ve bütünleştirici politikalar beklemektedirler. Fakat zaman ilerledikçe NATO'nun bu beklentilere ikna edici cevaplar verememesi onun bölgedeki gücünün ve etkisinin sorgulanmasını da beraberinde getirecektir.

İkinci olarak, Rusya'nın bölgede askeri ve siyasi varlığını giderek güçlendirmesi karşısında NATO'nun politikalarının devamını sağlayabilmesini ise genişleme faktörünün dışında ele almak gerekir. Bu noktada NATO açısından bölgenin barındırdığı risk ve fırsatların kontrolü ve değerlendirilmesi ön planda tutulmalıdır. NATO'nun bölgedeki askeri ve siyasi varlığını güçlendirmesi NATO için bölgeden kaynaklı yasadışı göçün engellenmesi, silah kaçakçılığının sonlandırılması ve terörizmin desteklenmesinin önüne geçilmesi (Bebler 2005: 166) son derece önemlidir. Bunun yanı sıra bölge-

nin demokratikleşmeyi sağlayabilmesi, enerji arz ve güvenliğinin sağlanması, bölgesel ihtilafların azaltılması (Winrow 2005: 86) ve ekonomik potansiyellerin hayata geçirilmesi de NATO'nun bölgede koruması gereken çıkarları olarak karşımızda durmaktadır. NATO bakımından söz konusu çıkarların korunmasını ise yeni genişleme, daha çok askeri yayılma ve sadece ABD'nin sözünü dinleyerek hareket etme politikaları aracılığıyla gerçekleştirmesi oldukça zor görünmektedir. NATO'nun bu anlamda sadece ABD'nin politikalarını uygulayan ya da çıkarlarını takip eden bir örgüt algılamasından da kurtulması gerekmektedir. Bunun için ise öncelikle Avrupa'daki önemli askeri, ekonomik ve siyasi güçlerin devreye girmesi gerekmektedir. Bu çerçevede ise en sıcak gelişme Almanya'da, Alman dış politikasında yaşanmaktadır. Almanya Dışişleri Bakanı Frank – Walter Steinmeier'in önce Şubat 2014'de Münih Güvenlik Konferansı'nda (Alman dış politikasında değişiklik, <http://www.dw.de>) daha sonra da Mayıs ayında Almanya Dışişleri Bakanlığı tarafından düzenlenen ve Alman dış politikasının masaya yatırıldığı, *Review 2014* adlı konferansta, Alman dış politikasında değişikliğe gideceklerini belirtmiş olması ve yine kendisinin tabiriyle "*Ukrayna krizinin ortasında Alman dış politikasını tartışmaya açmasının riskli ancak diğer yandan da kriz ortamının bunun için bir fırsattır*" yorumunda bulunması NATO açısından dikkate alınması gereken bir gelişmedir. (Review 2014'te Almanya mercek altına alındı <http://www.dw.de>). Konferansa ABD adına katılan Georgetown Üniversitesi'nden siyaset bilimci Angela Stent'in, "*Washington'ın Berlin'den daha stratejik bir dış politika beklediğini*" ifade etmesi de bu noktada oldukça önemlidir. Bunun yanı sıra NATO ile birlikte Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, AB, Avrupa Konseyi ve bölgedeki diğer örgütlerin de bölge güvenliği ile ilgili faaliyetlere aktif iştirak etmeleri ve birbirlerini desteklemeleri de hayati bir öneme sahiptir (Çomak 2004: 23). Bu çerçevede NATO bünyesindeki farklı ülkelerle birlikte söz konusu coğrafya da daha kabul edilebilir ve etkin bir aktör haline gelebilecektir.

Sonuç Yerine...

Soğuk Savaş sonrası dönemde büyük bir jeopolitik değişime uğrayan Karadeniz coğrafyası, iki kutbun yer aldığı bir konumdan, çok sesli ve çok taraflı bir yapıya bürünmüştür. Hem coğrafi hem de siyasi nedenlerle, etkileşim içerisinde bulunan ülke sayısının yirmiyi aştığı bu bölge, küresel güçlerin mücadele alanı haline gelmiştir (Aşık, 2010: 51). Bu mücadele içerisinde NATO'nun bu bölgede genişlemesinin, bölgedeki güvenliği arttırmayacağı, tam tersi olarak güvenlik seviyesini azaltabileceği dikkate alındığında, Örgütün bölgede istikrarı sağlayan bir aktör düşüncesiyle, bölge içerisindeki yeni tehditler karşısında arabulucu ve huzuru sağlayıcı bir görev üstlenmesi oldukça önemlidir (Çörten 2009: 73).

KAYNAKÇA

- AELENEI, V. (2013). "The Black Sea: History and Globalization", *Military Art and Science*, 1, (69): (5 – 10).
- AŞIK, A. (2010). "Karadeniz Bölgesi'ndeki Değişimin Analizi", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, (12): (33 – 56).
- AYDIN, M. (2005). "Regional Cooperation in the Black Sea and the Role of Institutions", *Regional In/Security: Redefining Threats and Responses*, (Der. Mustafa Aydın, Çağrı Erhan ve Sinem Akgül Açıkmeşe), Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, (101 – 122).
- , (2006). "(In) Security and Geopolitics in the Post-Soviet Eurasia, 1989-2005: Regional Threats, Transnational Challenges, and Global Responses", *International Security Today: Understanding Change and Debating Strategy*, (Der. Mustafa Aydın ve Kostas Ifantis), Center for Strategic Research (SAM Papers), (1): (117 - 140).
- BEBLER, A. (2005). "NATO and Transnational Terrorism", *Perceptions*, 9, (4): 159 – 175).
- CANAR, B. (2012). "Soğuk Savaş Sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'nin Karadeniz Politikası", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67, (1): (50 - 80).
- ÇAKMAK, H. (2003). *Avrupa Güvenliği*, Ankara: Akçağ.
- ÇOMAK, H. (2004). "Genişleyen NATO'nun Güvenlik Yaklaşımları ve Büyük Ortadoğu Projesi", *Stratejik Öngörü*, (2): (20 – 28).
- ÇÖRTEN, B. (2009). *Güncel Karadeniz Jeopolitiği*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- DEDEOĞLU, B. (2003). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, İstanbul: Derin Yayınları.
- DOROFEEV, S. (2013). "Russian and U.S. Interests in the Central Asia: Prospects for Cooperation", *Russian Politics and Law*, 51, (1): (7 – 24).
- ERHAN, Ç. (2006). "Türkiye ve Bölgesel Örgütler", *Beş Deniz Havzasında Türkiye*, (Der. Mustafa Aydın ve Çağrı Erhan), Ankara: Siyasal.
- EROL, Seyfettin M.- DEMİR Sertif (2012). "Amerika'nın Karadeniz Politikasını Yeniden Değerlendirmek", *Gazi Akademik Bakış*, 6, (11): (17 - 33).
- EROL, Seyfettin M. (2014), "Ukrayna-Kırım Krizi" ya da "İkinci Yalta Süreci", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 11, (41): (1-14).
- FOUSKASK, V. (2004). *Balkanlar, Ortadoğu, Kafkasya: Soğuk Savaş Sonrası ABD Politikaları*, çev. Ali Çakıroğlu, İstanbul; Aykırı Yayıncılık.
- HUNTER R. (2003). "NATO - Russia Relations After 11 September", *Southeast European and Black Sea Studies*, 3, (3): (28 – 54).
- KAMALOV, İ. (2008). *Putin Dönemi Rus Dış Politikası: Moskova'nın Rövenşi*, İstanbul: Yeditepe Yayınları.

- KESGİN, S. (2005). "NATO ve Karadeniz", *Uluslararası Mücadelenin Yeni Odağı Karadeniz*, (Der: Osman Metin Öztürk/Yalçın Sarıkaya), Ankara: BRC Basım.
- KÖNİ, H. (2007). *Amerika'nın Uluslararası Politikası*, İstanbul: Ekim Yayınları.
- LARRABEE, F. Stephen (2009). "The United States and Security in the Black Sea Region", *Southeast European and Black Sea Studies*, 9, (3): (301 - 315).
- MEMMEDOV, R. (2004). "Güney Kafkasya'da Güvenliğin Sağlanmasında NATO'nun Rolü", *Stratejik Öngörü*, (1): (112 - 120).
- NAUCODIE, Yaman Yeter (2005). "NATO Transformed: The Changing Role of in Conflict Resolution", *Regional In/Security: Redefining Threats and Responses*, (Der: Mustafa Aydın, Çağrı Erhan ve Sinem Akgül Açıkmeşe), Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, (247 - 250).
- ÖZARSLAN, Bahadır Bumin (2012). "Soğuk Savaş Sonrası Karadeniz'de Güvenlik Politikaları ve Türk-Rus İlişkileri", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 12, (1): (135-166).
- ÖZDAMAR, Ö. (2010). "Security and Military Balance in the Black Sea", *Southeast European and Black Sea Studies*, 10, (3): (341 - 359).
- SHERR, J. (2008). "Security in the Black Sea Region: Back to Realpolitik", *Southeast European and Black Sea Studies*, 8, (2): (141 - 153).
- WILSON, Ross (2006). U.S. Policy in the Black Sea Region, http://www.esiweb.org/pdf/esi_turkey_tpq_id_58.pdf
- WINROW, M. G. (2005). "Energy Security in the Black Sea-Caspian Region", *Perception*, 10, (3): 85 - 98).
- YILMAZ, S. (2007). "Karadeniz'de Değişen Dengeler ve Türkiye", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, (15): (47 - 68).
- Güvenlik İçin Birlikte Çalışmak: NATO
http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120118_nato_security_turk.pdf
- Alman dış politikasında değişiklik
<http://www.dw.de/almand%C4%B1%C5%9Fpolitikas%C4%B1ndade%C4%9Fi%C5%9Fiklik/a-17402687>
- Review 2014'te Almanya merkez altına alındı <http://www.dw.de/review-2014te-almanya-mercek-altına-alındı/a-17649639>